

Lagutskottets betänkande

1977/78:13

med anledning av motioner om ändring i namnlagen

Motionsyrkanden

I motionen 1977/78:361 av Gabriel Romanus (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att till nästa riksmöte framläggs förslag till ändring av namnlagen av innebörd bl. a. att kvinna som gifter om sig ges rätt att behålla sitt släktnamn från tidigare äktenskap i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motionen 1977/78:1473 av Erik Glimnér (c) yrkas att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som anförs i motionen angående förteckning över familjenamn.

Gällande ordning

Enligt 1 § namnlagen (1963:521) gäller som huvudregel att barn vars föräldrar är gifta får faderns släktnamn och barn till föräldrar som inte är gifta med varandra moderns namn. I 6 § stadgas att hustrun får mannens släktnamn vid vigseln, om hon inte dessförinnan anmält att hon vill behålla det släktnamn hon hade som ogift. Anmälningen kan också avse annat släktnamn som hon hade vid äktenskapets ingående, t. ex. släktnamn som hon förvärvat genom ett tidigare äktenskap. En förutsättning härför är dock att namnmyndigheten, dvs. patent- och registreringsverket, efter ansökan funnit särskilda skäl föreligga att hon behåller detta släktnamn. Vidare gäller att hustru som förvärvat mannens släktnamn får bära sitt släktnamn som ogift framför detta. Har hustrun behållit sitt tidigare släktnamn får hon framför detta bära mannens släktnamn. Anmälan om tilläggsnamn skall göras hos pastor. Reglerna om tilläggsnamn gäller även änka och franskild hustru. Upplöses äktenskap får hustrun enligt 7 § återta det släktnamn hon hade som ogift. I 8 § finns regler om förvärv av släktnamn i andra fall. Bl. a. får svensk medborgare, vars släktnamn inte är tillräckligt särskiljande eller eljest är mindre tjänligt, efter ansökan hos patent- och registreringsverket erhålla nytt släktnamn. Om särskilda skäl föreligger kan den som fått nytt släktnamn få återta det namn som tidigare tillkom honom (11 §). I 14 § stadgas att makar som har samma släktnamn endast gemensamt kan förvärva annat släktnamn. Hustrun kan dock få förvärva henne tidigare tillkommande släktnamn.

Förvärvar makar nytt släktnamn tillkommer namnet också makarnas barn, om vissa närmare angivna omständigheter föreligger. Beträffande förälder som ensam har vårdnaden om barn under 18 år gäller att om

föräldern i andra fall än som avses i 6 och 7 §§ förvärvar släktnamn tillkommer det nya namnet också barnet under förutsättning att barnet har föräldrarnas namn. Barn som inte automatiskt förvärvar den enes eller båda föräldrarnas nya namn kan efter samtycke av föräldrarna anta det nya namnet (13 §).

I 9 och 10 §§ namnlagen föreskrivs vissa ytterligare villkor för förvärv av nytt släktnamn. Endast namn som till bildning, uttal och stavning överensstämmer med svenskt språkbruk får godkännas som nytt släktnamn. Namn som används som förnamn får godkännas som nytt släktnamn endast om särskilda skäl föreligger. Vidare gäller bl. a. att namn som lätt kan förväxlas med annan tillkommande släktnamn, med allmänt känt släktnamn vilket tillkommit utdöd släkt, med annans konstnärsnamn eller likartat namn som är allmänt känt, med beteckning för stiftelse, ideell förening m. m. eller med annans i Sverige skyddade firma eller varumärke inte får godkännas. Om synnerliga skäl föreligger får ansökan om namnbyte bifallas trots att hinder föreligger enligt 8–10 §§. Undantagsbestämmelsen öppnar möjlighet för en person att få anta ett släktnamn som tidigare burits i hans eller hennes släkt.

Beträffande den närmare innebörden av kravet att ett namn skall överensstämma med svenskt språkbruk framhöll föredragande statsrådet i prop. 1963:37 med förslag till namnlag m. m. att han helt anslöt sig till de synpunkter som framförts i det till grund för propositionen liggande utredningsbetänkandet. I betänkandet framhölls att med "svenskt" borde i första hand förstås sådant namnstoff, som vunnit hävd i svenskt namnskick och speglade svensk kulturtradition, oavsett om namnet ursprungligen bildats med främmande språkelement. Man borde därför bygga vidare på de namnbildningsmöjligheter, som det svenska släktnamssystemet i sin dåvarande utformning erbjöd, och i anslutning till svensk språkkänsla. Det borde därvid, uttalades det vidare, vara namnmyndigheten obetaget att i samråd med språklig expertis uppmuntra nybildningstendenser, som öppnade möjligheter att berika namnskatten, dock i närmast möjliga anslutning till rådande mönster.

Patentverket har till ledning för dem som önskar förvärva nytt släktnamn utgivit en särskild förteckning på namnförslag (Svensk namnbok 1964 till vägledning vid val av nya släktnamn. Reviderad upplaga 1976). I förteckningen finns också intagen den s. k. rikslistan över de vanligaste svenska släktnamnen. De namn som förekommer i listan anses som inte särskiljande enligt 8 § namnlagen.

Enligt namnförordningen (1963:528) skall sökande vid ingivande av ansökan i namnärende till namnmyndigheten betala ansökningsavgift med 200 kr.

Beträffande antalet godkända ansökningar om namnbyte under åren 1966–1976 kan lämnas följande uppgifter från Statistisk årsbok 1977.

	Godkända ansökningar om antagande av	
	gammalt	nytt
	släktnamn	släktnamn
1966	1 677	1 344
1967	1 607	1 154
1968	1 671	1 069
1969	1 763	1 241
1970	1 699	1 366
1971	1 734	1 290
1972	1 560	1 072
1973	1 835	832
1974	1 958	837
1975	2 012	867
1976	1 868	811

Pågående utredningsarbete

Namnlagen är f. n. föremål för översyn av en särskild tillkallad utredningsman (Namnlagsutredningen, Ju 1972:06). Utredningen tillkallades år 1972 sedan riksdagen år 1971 (LU 1971:18) uttalat sig för en sådan översyn med anledning av en motion om makars förvärv av släktnamn genom vigsel, m. m. I utredningsdirektiven framhålls bl. a. att namnrättens regler präglas av avvägningar mellan offentligrättsliga och privaträttsliga hänsyn. Vid en översyn av lagen kan det finnas anledning att göra nya avvägningar. Numera används i ökad utsträckning personnummer som identifieringsmedel i olika sammanhang. Det är möjligt, uttalas det vidare, att detta i någon mån har minskat behovet från det allmännas synpunkt av stabilitet i namnordningen och att det därför nu kan finnas utrymme för något större hänsynstagande till de enskildas intresse av att själva få välja sitt namn. Å andra sidan måste beaktas att det alltjämt åtminstone i fråga om mera särpräglade namn föreligger ett berättigat krav på att namnet skyddas mot obehörig användning.

Beträffande de nuvarande reglerna om makars namn framhålls i direktiven att bestämmelserna inte helt stämmer överens med en modern syn på förhållandet mellan makar i äktenskap samt att en naturlig utgångspunkt vid utformningen av regler om makars släktnamn synes vara att makarna bör kunna välja mellan att bära samma namn eller att behålla vardera sitt namn. Det bör också stå make fritt att använda den andre makens namn som tilläggsnamn. Vissa undantag från dessa huvudprinciper torde dock bli nödvändiga, bl. a. för de fall då make förvärvat sitt släktnamn genom giftermål. En reform av lagreglerna i nu antydd riktning kräver en översyn också av de regler som gäller makes möjligheter att under äktenskapet förvärva nytt släktnamn eller återta tidigare sådant namn.

I direktiven till utredningen behandlas också frågan om förutsättningarna för att en person skall ha rätt att anta ett nybildat släktnamn. Det uttalas att det i princip fortfarande får anses ändamålsenligt att vissa villkor av typen att namnet inte är särskiljande eller eljest mindre tjänligt ställs upp för att ett namnbyte skall få komma i fråga. Det finns dock skäl att överväga om

reglerna kan mjukas upp något så att större hänsyn kan tas till de enskildas önskemål. Eftersom man kan räkna med att det aktuella namnets bristande särskiljningsförmåga även i fortsättningen kommer att utgöra en grund för rätt till namnbyte, bör den sakkunnige se över de riktlinjer för bedömningen av denna fråga som namnrättskommittén drog upp under förarbetena till namnlagen på grundval av då gjorda frekvensundersökningar.

Det ankommer vidare på utredningen att pröva vissa frågor om barns släktnamn och om lagens tillämplighet på utländska medborgare. Inom ramen för utredningsuppdraget får utredningen även ta upp andra frågor än de som uttryckligen nämnts i direktiven.

Utredningen beräknas slutföra sitt uppdrag under 1978.

Motionsmotiveringar

I motionen 361 anförs att patentverket utarbetat en promemoria angående förutsättningarna för att en kvinna som gifter om sig skall få behålla det efternamn hon förvärvat genom det tidigare äktenskapet. Enligt promemorian skall förutvarande maken lämna skriftligt av två personer bevitnat medgivande att sökanden får behålla hans släktnamn i nytt äktenskap. Om mannen har avlidit, skall detta styrkas genom intyg från pastorsämbetet. I sådant fall skall hans barn över aderton år eller hans föräldrar tillfrågas, eller i sista hand hans syskon.

Motionären anser att det knappast är förenligt med en modern syn, att en kvinna skall behöva ha en myndighets tillstånd, och kunna åberopa särskilda skäl, för att få behålla ett namn som hon kanske haft i tio-tjugo år eller ännu längre. Vidare framhålls att det inte kan accepteras att hennes förutvarande man eller dennes släktingar skall kunna lägga hinder i vägen för hennes önskan att behålla det namn hon har vid ingången av ett nytt äktenskap. Det är heller inte rimligt att man skall tvingas betala 200 kronor för att få fortsätta att heta det man heter.

Motionären föreslår att namnlagen ändras så att en kvinna som gifter om sig får rätt att behålla sitt namn från det tidigare äktenskapet på samma villkor som varje kvinna som gifter sig får behålla det släktnamn hon hade som ogift. Det bör alltså räcka med en anmälan till vigselförrättaren.

Motionären erinrar om att namnlagen sedan 1972 är föremål för översyn samt pekar på att i kommittéberättelsen för vart och ett av åren 1976, 1977 och 1978 angetts att utredningen skulle slutföra sitt arbete under resp. år.

Enligt motionären ligger en sådan ändring av namnlagen som föreslås i motionen väl i linje med utredningens direktiv. Motionären anser att det är hög tid att den av riksdagen begärda reformen av namnlagen nu kommer till stånd och att det mot bakgrund av vad som sägs i kommittéberättelsen bör vara möjligt för regeringen att till nästa riksmöte lägga fram förslag i frågan.

Som skäl för yrkandet i motionen 1473 framhålls att den förteckning över namnförslag som patentverket upprättat under senare år utarmats betydligt och att den till största delen upptar namn som verkar konstruerade och främmande för vårt språk. Motionären anser att man bör pröva möjligheten av namnkombinationer på kvinnonamn, t. ex. Helgason och Helgadotter för att patentverket skall få en ny typ av efternamn att erbjuda vid namnbyte.

Utskottet

I betänkandet behandlas en motion angående kvinnors rätt att vid nytt giftermål behålla sitt släktnamn samt en motion om förutsättningarna för antagande av nytt släktnamn.

Enligt namnlagen får hustrun mannens släktnamn vid vigseln, om hon inte dessförinnan anmält att hon vill behålla det släktnamn hon hade som ogift. Anmälningen kan också avse annat släktnamn som hon hade vid äktenskapets ingående, t. ex. släktnamn som hon förvärvat genom ett tidigare äktenskap. Det krävs dock att patentverket efter ansökan funnit särskilda skäl föreligga att hon behåller ett sådant släktnamn. I namnlagen ges vidare regler om förvärv av släktnamn i vissa andra fall. Sålunda får bl. a. svensk medborgare, vars släktnamn inte är tillräckligt särskiljande eller eljest är mindre tjänligt, efter ansökan hos patentverket erhålla nytt släktnamn. Endast namn som till bildning, uttal och stavning överensstämmer med svenskt språkbruk får godkännas som nytt släktnamn. Vidare gäller att namn som kan förväxlas med andra personers släktnamn, konstnärsnamn m. m. inte får godkännas. Om synnerliga skäl föreligger får dock avsteg göras från reglerna om förvärv av nytt släktnamn. Undantagsbestämmelsen öppnar möjlighet för en person att få anta ett släktnamn som tidigare burits i hans eller hennes släkt.

Patentverket har till ledning för dem som önskar få ett nytt släktnamn utgivit en särskild förteckning på namnförslag.

I motionen 1977/78:361 framhålls att det knappast är förenligt med ett modernt synsätt att en kvinna skall behöva ha en myndighets tillstånd och kunna åberopa särskilda skäl för att i ett nytt äktenskap få behålla ett släktnamn som hon kanske burit under lång tid före giftermålet. Motionären anser det vidare otillfredsställande att kvinna i sådana fall skall erlagga föreskriven ansökningsavgift, 200 kr. I likhet med vad som gäller när en kvinna önskar få ha kvar sitt namn som ogift bör det enligt motionären räcka med en anmälan till pastor. Vidare framhålls att namnlagen på riksdagens begäran f. n. är föremål för översyn samt att den önskade reformen snarast bör genomföras. Motionären yrkar att riksdagen hos regeringen skall begära att det till nästa riksmöte framläggs förslag till ändring av namnlagen av innebörd att kvinna som gifter om sig ges rätt att behålla sitt släktnamn från tidigare äktenskap i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motionen 1977/78:1473 kritiseras den förteckning över namnförslag som patentverket upprättat. Motionären anser att förteckningen till största delen upptar namn som verkar konstruerade och främmande för vårt språk. Enligt motionären bör som en ny typ av efternamn kunna erbjudas namnkombinationer på kvinnonamn, t. ex. Helgason och Helgadotter. Han yrkar att regeringen skall ges till känna vad som anförts beträffande förteckningen över släktnamn.

Utskottet kan i princip ansluta sig till syftet med motionen 361, nämligen att en kvinna som gifter sig bör ha rätt att även efter giftermålet bära sitt namn och detta även om namnet förvärvats i ett tidigare äktenskap. Som redovisats ovan (s. 3) och som också påpekats av motionären är namnlagen sedan år 1972 föremål för översyn. Utredningen, som tillkallats efter en begäran från riksdagen, skall bl. a. se över reglerna om makars namn. I direktiven framhålls att de nuvarande bestämmelserna inte helt stämmer överens med en modern syn på förhållandet mellan makar i äktenskap och att en naturlig utgångspunkt vid utformningen av nya regler synes vara att makarna bör kunna välja mellan att bära samma namn eller behålla vardera sitt namn. Det bör också stå make fritt att använda den andres namn som tilläggsnamn. Vissa undantag från dessa huvudprinciper torde, framhålls det vidare, dock bli nödvändiga bl. a. för de fall då make förvärvat sitt släktnamn genom giftermål.

Som framgår av direktiven skall utredningen pröva det spörsmål som tagits upp i motionen 361. Enligt vad utskottet inhämtat har i samband med utredningens översyn av reglerna om förvärv av nytt släktnamn även aktualiserats den i motionen 1473 berörda frågan. Utredningens ställningstaganden i nu aktuella avseenden bör inte föregripas.

I likhet med motionären i motionen 361 vill utskottet avslutningsvis stryka under vikten av att en reform av namnlagen snarast kommer till stånd. Såsom framgår av det tidigare anförda tillsattes namnlagsutredningen redan 1972. I såväl 1976 som 1977 års kommittéberättelser har angivits att utredningen skulle slutföra sitt arbete under då innevarande år. I årets kommittéberättelse har en motsvarande anteckning gjorts. Enligt vad utskottet inhämtat förväntas utredningen slutföra sitt uppdrag under hösten 1978. Utskottet förutsätter att så också sker.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att motionerna inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1977/78:361 och 1977/78:1473.

Stockholm den 28 februari 1978

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Inger Lindquist (m)*, Stig Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Bernt Ekinge (fp), Arne Andersson i Gamleby (s), Sonja Fredgardh (c), Ingemar Konradsson (s)*, Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s)*, Stina Andersson (c), Anne-Marie Gustafsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Joakim Ollén (m)* och Margit Odelsparr (c)*.

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

